

KATASTROFY NATURALNE I CYWILIZACYJNE

ZAGROŻENIA PODCZAS IMPREZ MASOWYCH

pod redakcją:

Mariana ŻUBERA

Wrocław 2008

Recenzenci:

prof. dr hab. inż. Jerzy Zwoździak – Politechnika Wrocławska,
Zakład Ekologii i Ochrony Atmosfery
dr hab. inż. Piotr Mickiewicz – Instytut Stosunków Międzynarodowych,
Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu

Korekta:

Ewa Mikusz, Barbara Męcarska

Projekt okładki:

Marek Kańtoch

© Copyright by Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. gen. T. Kościuszki
Wrocław 2008

Publikacja sfinansowana z funduszy Szefostwa OPBMR

ISBN 978-83-87384-14-2

Druk i oprawa: Drukarnia Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych
im. gen. T. Kościuszki
ul. Czajkowskiego 109
51 – 150 Wrocław

Zam. nr 944/2008

Nakład 160 egz.

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	7
<i>Kazimierz JAKLEWICZ</i>	
Zagrożenia podczas imprez masowych.....	9
CZĘŚĆ I. ZAGROŻENIA IMPREZ MASOWYCH	
<i>Jan BORKOWSKI</i>	
Zagrożenia terrorystyczne podczas imprez masowych.....	19
<i>Krzysztof CHOMICZEWSKI</i>	
Zagrożenie terroryzmem z użyciem broni biologicznej podczas imprez masowych....	29
<i>Michał BARTOSZCZE</i>	
Wybrane elementy ochrony imprez masowych przed atakami biologicznymi.....	39
<i>Piotr MANIKOWSKI</i>	
Znaczenie obowiązkowego ubezpieczenie OC organizatorów imprez masowych...	45
<i>Robert NETCZUK</i>	
Ściganie przestępstw i wykroczeń popełnianych w związku z imprezami masowymi – problematyka procesowa.....	53
<i>Ewa KOSTRZEWA, Adam SOSNOWSKI</i>	
Podniesienie kompetencji samorządu terytorialnego i przygotowanie struktur służb bezpieczeństwa do wyzwań podczas imprez masowych.....	71
<i>Beata SŁUŻALSKA Jarosław SŁUŻALSKI</i>	
Rola i zadania służb porządkowych organizatora imprez masowych.....	83
<i>Roman KRAWCZYŃSKI</i>	
Bezpieczeństwo imprez masowych a poziom doskonalenia służb zabezpieczających.....	91
<i>Zbigniew PIETRAS, Emilia KONIECZYŃSKA</i>	
Zabezpieczenie logistyczne imprez masowych.....	101
<i>Andrzej BUJAK</i>	
Wykorzystanie broni obywatelskiej w ramach utrzymania porządku prawnego.	113

Monika PIOTROWSKA - MATYSZCZAK

Sytuacje ekstremalne a ich wpływ na zachowanie się ludzi w akcjach ratunkowych..... 123

Szymon ŻYTO

Środowisko fizykospołeczne jako determinant zachowań negatywnych podczas imprez masowych..... 135

Marzena TOMKO – GWOŹDZIEWICZ, Monika STOPKA

Biologiczne uwarunkowania agresji..... 143

Marzena TOMKO – GWOŹDZIEWICZ

Psychospołeczne uwarunkowania agresji..... 151

Anetta PRAJZNER

Efektywne zarządzanie informacją w sytuacji kryzysowej, podczas imprez masowych..... 159

Konrad RACZKOWSKI

Zarządzanie wiedzą kryzysową administracji celnej..... 171

Olgiert PASZKIEWICZ

Zagrożenia w porcie lotniczym ze szczególnym uwzględnieniem wypadku lotniczego 181

Robert PICH

Nowe metody sprawdzania stanu technicznego masek filtracyjnych w czasie zabezpieczenia imprez masowych..... 195

CZĘŚĆ II. ZAGROŻENIA TERRORYSTYCZNE

Andrzej BUJAK, Wiesław SZOT

Socjologiczno – społeczne oblicza współczesnego terroryzmu..... 203

Krzysztof LIEDEL

Przeciwdziałanie zagrożeniom o charakterze terrorystycznym – kształtowanie systemu dla Polski..... 223

Marian ŻUBER

Fundamentalizm jako determinant działań terrorystów..... 231

<i>Ryszard MACHNIKOWSKI</i>	
Masowa eksterminacja jako cel <i>Al Kaidy</i>	245
<i>Jacek FABISIAK</i>	
²¹⁰ Po – „nowa” trucizna w rękach terrorystów?.....	253
<i>Paweł MACIEJEWSKI, Waldemar ROBAK, Małgorzata ULEWICZ, Katarzyna SOBIANOWSKA</i>	
„Dirty bomb” – removal of radioactive compound from waste water after decontamination.....	263
<i>Marek JANIAK</i>	
Specyfika zagrożeń i ratownictwo medyczne po aktach terroru radiacyjnego.....	273
<i>Waldemar ZUBRZYCKI</i>	
Akty terroru z użyciem materiałów wybuchowych.....	281
<i>Piotr SASKA</i>	
Improwizowane urządzenia wybuchowe IED – skuteczne narzędzie w rękach terrorystów.....	289
CZĘŚĆ III. WSPÓLPRACA I PRZECIWDZIAŁANIE W SYTUACJACH ZAGROZEŃ	
<i>Jan BORKOWSKI</i>	
Dylematy zagrożenia towarzyszące społeczeństwu masowemu.....	305
<i>Justyna MICHALAK</i>	
Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Unii Europejskiej w traktacie lizbońskim. Wybrane aspekty.....	321
<i>Romuald GROCKI</i>	
Sytuacja kryzysowa – wartości progowe.....	329
<i>Jan MACIEJEWSKI</i>	
Procesy społeczne a zagrożenia we współczesnych społeczeństwach. Ujęcie socjologiczne.....	335
<i>Mariusz NEPELSKI</i>	
Zadania policji w warunkach katastrof naturalnych i awarii technicznych.....	345

<i>Marek WITCZAK, Jerzy ŻYGADŁO</i>	
Możliwości działania żandarmerii wojskowej w sytuacjach kryzysowych w ramach wsparcia innych służb.....	351
<i>Milan CASLAVSKY, Frantisek BOZEK, Josef NAVRATIL, Jan CASLAVSKY</i>	
Application of hydroecological maps within crisis management.....	359
<i>Witalis PELLOWSKI, Dariusz SKORUPKA</i>	
Wybrane aspekty kalkulacji ryzyka podczas planowania działań kryzysowych związanych z likwidacją skażeń.....	367
<i>Rudolf URBAN, Josef KELLNER, Frantisek BOZEK, Milan CASLAVSKY Alexandr BOZEK</i>	
Health risk assessment of drinking water ingestion polluted by cyanotoxins.....	375
<i>Ireneusz CAŁKOSIŃSKI, Andrzej GAMIAN, Maciej DOBRZYŃSKI</i>	
Dioksyny jako aktualne zagrożenie środowiskowe wynikające z postępu cywilizacyjnego.....	383
<i>Jerzy ŁADYSZ, Zbigniew PIEPIORA</i>	
Współpraca transgraniczna w dziedzinie bezpieczeństwa w euroregionie Nysa.....	391
<i>Janusz PIEPIORA, Zbigniew PIEPIORA</i>	
Regionalny program operacyjny dla województwa dolnośląskiego na lata 2007 - 2013 jako instrument zarządzania kryzysowego.....	403
<i>Krzysztof KUBIAK</i>	
Bezpieczeństwo imprezy masowej o charakterze międzynarodowym. Próba całościowego oglądu.....	409
Indeks autorów.....	421

Marian ŻUBER

Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. T. Kościuszki we Wrocławiu

FUNDAMENTALIZM JAKO DETERMINANT DZIAŁAŃ TERRORYSTÓW

W obrębie każdej z religii istnieją elementy konserwatywne i tradycjonalistyczne. Bez względu na to, czy będzie to chrześcijaństwo, judaizm, islam, hinduizm czy buddyzm, we wszystkich przypadkach istnieć będą ci, którzy świadomie prowadzić będą do zmodernizowania oraz zmiany przekonań i wierzeń religijnych, aby dopasować je do tego, co uznaje się za ducha epoki bądź aktualnych okoliczności. Istnieć będą także tacy, którzy bezmyślnie lub w pełni świadomie trzymać się będą dawnych metod działania i stylów życia bez zgody na jakiegokolwiek kompromisy. Każde społeczeństwo od czasu do czasu ulega wstrząsom sprawiającym, że ludzie skłaniają się do przyjmowania religijnych wyjaśnień dla własnych problemów oraz religijnego zapału jako ich rozwiązania.

Termin „fundamentalizm” zyskał etykietkę, którą opatruje się zjawiska oraz ruchy religijne posiadające zróżnicowaną naturę. Częstość w uproszczeniu utożsamia się go z fanatyzmem religijnym. Bywa też, że ograniczany jest do cofania się ku przebrzmiałej już przeszłości, ku mitycznemu społeczeństwu przedmodernistycznemu, w którym prymat religii nie podlegał żadnej dyskusji. Mówiąc o fundamentalizmie nie sposób nie wspomnieć o modernizmie, jako jednego z poglądów budzących sprzeciw fundamentalistów, ze względu na chociażby stwierdzenie, że wszystkim należą się te same prawa i wolności niezależnie od wyznawanej przez nich wiary i ich pobożności.

Można wyodrębnić dwa rodzaje związków łączących modernizację z fundamentalizmem. Obranie drogi na skróty jest widoczne w fundamentalizmie w wydaniu amerykańskim, który stanowi bezpośrednią reakcję na lokalne gwałtowne zmiany. Nieco inaczej sprawa wygląda w przypadku fundamentalizmu islamskiego. Z jednej strony część procesów społecznych, które odmieniły charakter i rolę religii na Zachodzie miała także wpływ na kraje islamskie, z drugiej zaś modernizacja została im narzucona z zewnątrz. Stąd fundamentalizm islamski to odpowiedź zarówno na modernizację własnych społeczeństw, jak i na wpływy zachodnie¹.

Istnieje wiele definicji opisujących zjawisko fundamentalizmu i niezależnie od źródła jego definiowania należy zwrócić uwagę na dwa zasadnicze elementy występujące we wszystkich typach fundamentalizmu². Pierwszy z nich można określić jako „powrót do politycznej roli religii”, a więc ponowny powrót do tematu Boga i mówienia o jego Słowie w świecie, w którym ze względu na pewną obojętność i wstydlivość, przestano o tym

¹ S. Bruce, *Fundamentalizm*, Wydawnictwo Sic! s.c., Warszawa 2006, s. 52.

² E. Pace, P. Stefani, *Współczesny fundamentalizm religijny*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2002, s. 23.

mówić. Drugi element to istotne powiązanie polityki z ruchem fundamentalistycznym. Polityka ulega radykalnej zmianie, wynikającej z relacji między myślą teologiczną a rządzeniem, a dla niektórych ruchów fundamentalistycznych, zdobycie władzy leży często w centrum strategii ich działania. Istnienie powyższych elementów w fundamentalizmie nie ulega wątpliwości, choć nie zawsze pojawia się w samej definicji opisującej zjawisko.

Według Encyklopedii Powszechnej fundamentalizm to postawa i ruch społeczno – polityczny, najczęściej o charakterze religijnym, dążący do pełnej realizacji w praktyce społecznych lub politycznych zasad zawartych w doktrynie i programie politycznym bądź też w świętej księdze, np. w *Koranie*; fundamentalizm może stać się podstawą dla radykalnych działań o charakterze terrorystycznym³.

Słownik Wyrazów Obcych podaje z kolei następującą definicję fundamentalizmu: „dosłowna wierność doktrynie, zwłaszcza religijnej, politycznej; rygorystyczne przestrzeganie jakichś zasad, norm”⁴. Natomiast Władysław Kopaliński definiuje fundamentalizm jako „zachowawczy ruch religijny”⁵.

Jak wskazuje profesor socjologii uniwersytetu Bostońskiego Peter Berger, pojęcie fundamentalizmu obejmuje szeroki wachlarz nowoczesnych zjawisk ideologicznych i nie ogranicza się tylko do religii. Za fundamentalistyczne można uznać zarówno korzystające z religijnych inspiracji projekty w rodzaju dyktatury generała Franco, jak i totalitarne reżimy, które na swoich sztandarach umieściły skrajny ateizm. „Chociaż diametralnie odmienne, jeśli chodzi o programy polityczne, fundamentalizm świecki i religijny są do siebie zaskakująco podobne pod względem profilu społecznego i psychologicznego. Oba postrzegają społeczeństwo w kategoriach czarno-białych, oba demonizują swoich przeciwników i oba mają to samo przesłanie dla potencjalnych konwertytów: Przyłącz się do nas, a damy ci pewność, w co masz wierzyć, jak masz żyć i kim jesteś”⁶.

Fundamentalizm jest zjawiskiem stosunkowo młodym, gdyż narodził się w drugiej połowie XIX wieku, jako pewien nurt teologiczny świata protestanckiego. Przeciwstawiał się on tendencjom ideologii liberalnej, które już wcześniej zaznaczyły swoją obecność w krajach europejskich.

Teologowie liberalni uważali, że konieczne jest wykorzystanie wszelkich dostępnych metod naukowych stosowanych w nowożytnych naukach humanistycznych, aby oczyścić tekst święty z mitologii i uwarunkowań historycznych, jakie się w nich utrwały. Z kolei teologowie konserwatywni przeciwstawiali się tej tendencji dowodząc, że nauka nowożytna doprowadzi do wypaczenia czystości prawdy zawartej w świętej księdze, jaką jest *Biblia*. Oficjalnie sprzeciwili się nowej interpretacji tekstu biblijnego podczas konferencji, która odbyła się w 1895 roku w Niagara Falls. Jej owocem był dokument stanowiący akt narodzin fundamentalizmu protestanckiego.

Do głównych tez stanowiących fundament wiary uczestnicy konferencji zaliczyli⁷:

1. absolutną wolność tekstu świętego od błędu;

³ *Encyklopedia Powszechna t.3*, Wydawnictwo Ryszard Kluszczyński, Kraków 2002, s. 115.

⁴ E. Sobol, (red.): *Słownik Wyrazów Obcych*, Warszawa 1995.

⁵ W. Opaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 1994.

⁶ P. Berger, *Relatywizm i fundamentalizm*, Europa - Tygodnik idei Dziennika, Nr 129 z 23.09.2006r., s. 4.

⁷ E. Pace, P. Stefani, *op. cit.*, s. 32.

2. potwierdzenie boskości Chrystusa;
3. narodzenie Chrystusa z Dziewicy;
4. powszechne odkupienie wysłużone przez śmierć i zmartwychwstania Chrystusa;
5. zmartwychwstanie ciała i pewność drugiego przyjścia Chrystusa.

Zatem „święta księga” zaczęła być postrzegana przez fundamentalistów, jako wiekuiste ustanowienie, zbiór niezmiennych doktryn, których istota ludzka nie może interpretować bez nieustającego poszanowania dla niepodważalnych prawd zawartych w samym tekście świętym.

Manifest z Niagara Falls został rozpowszechniony w Kościele protestanckim w latach 1909 – 1915, za sprawą dwóch pastorów baptystycznych, którzy opublikowali serię książeczek zatytułowanych *The Fundamentals*. Tytuł ten stał się podstawą do nazwania późniejszego ruchu myślowego opartego na tezach z Niagara Falls, jako ruchu fundamentalistycznego, który za podstawę działania uważa tradycyjne fundamenty wiary. W 1919 r. powstała organizacja *World Christian Fundamentals Association* (Światowe Chrześcijańskie Stowarzyszenie Fundamentalistyczne), której celem działania było podbicie na nowo zsekularyzowanego i zdechrystianizowanego świata nowoczesnego, poprzez wykorzystanie języka środków masowego przekazu.

Ogólnie rzecz biorąc, fundamentalizmy opierają się na przekonaniu, że pewne źródło idei (zazwyczaj jakiś tekst) jest nieomyłne i kompletne. Fundamentalisci protestanccy wierzą, że Biblia jest słowem objawionym przez Boga, nie myli się w żadnym szczególe i ujmuje całość objawienia. Podobnie uważają fundamentalisci islamscy, którzy traktują Koran, jako „domagające się dosłownego rozumienia, prawdziwe i odwieczne słowo boże”⁸.

Oprócz przekonania o nieomyślności tekstu fundamentalisci twierdzą, że w przeszłości istniało doskonałe społeczne ucieleśnienie prawdziwej religii. Członkowie radykalnych organizacji protestanckich uznają siebie nie tyle za innowatorów, co raczej za zwolenników powrotu do arkadyjskiej przeszłości kościoła wczesnochrześcijańskiego. Muzułmanie arkadia tę umiejscawiają w Mekce i Medynie w VII wieku, a dla niektórych pewne jej elementy przekazywane są genetycznie w linii proroka⁹.

Religie różnią się między sobą, co do potencjalnej siły w zakresie tworzenia ruchów fundamentalistycznych. Z reguły monoteizm i dogmatyzm to główne elementy, które wydają się decydować o zaistnieniu zjawiska. Religia to także centralny element definiujący cywilizację. Christopher Dawson określił religie, jako fundamenty wielkich cywilizacji¹⁰.

Mówiąc o fundamentalizmie należy używać tego pojęcia w liczbie mnogiej, gdyż w zależności od różnorodnych kontekstów kulturowych i religijnych, w których ruchy, grupy i organizacje powstały, kształtują się idee, motywy i ramy ich działania. Ruchy fundamentalistyczne rodzą się w ramach wielkich religii światowych, od środowiska

⁸ J.L. Elias, *Islam*, Routledge, London 1999, s. 86.

⁹ S. Bruce, *op. cit.*, s. 23.

¹⁰ C. Dawson, *Dynamics of World History*, Edited by J. Mulloy, Sheed and Word, New York 1956, s. 128. www.questia.com/PM.qst?a=o&d=10432867

chrześcijańskiego (przede wszystkim wspólnot protestanckich) po świat islamu i judaizmu, od hinduizmu po religię sikhów. Jednocześnie wszystkim znanym typom fundamentalizmu przypisuje się duże znaczenie kwestii polityki¹¹.

Współczesne fundamentalizmy, choć opowiadają się za budową państwa Bożego, wyrażają raczej treści polityczne niż renesans religijności. Przez odwołanie do wizji państwa teokratycznego dokonują miażdżącej krytyki społeczeństwa Zachodu, wartości takich jak pluralizm, sekularyzm czy tolerancja oraz ponadnarodowych uregulowań prawnych. Fundamentalizm jawi się jako odpowiedź na powszechny kryzys wartości. Zamiast masowej kultury, promowanej przez kosmopolityczne społeczeństwa, proponuje odrodzenie lokalnych kultur.

Sam fundamentalizm nie jest niczym złym, pod warunkiem, że nie towarzyszą mu inne negatywne zjawiska, jak nacjonalizm, rasizm, czy szowinizm, które często wypaczają idee przyjęte przez jego twórców i prowadzą do stosowania rozwiązań siłowych. Jego zwolennicy często twierdzą, że nie należy go utożsamiać z terroryzmem, mimo że niektóre związane z tym nurtem ruchy aprobują użycie przemocy. Zdarzają się indywidualne akty terroru, które mogą być uznane za zwykłe przestępstwa kryminalne, a wynikające z działań psychopatycznych i przekonania o misji polegającej na potrzebie naprawy świata. Znacznie bardziej niebezpieczne są organizacje skupiające grupy osób zdecydowanych zabić jak największą liczbę „niewiernych” w imię najwyższego Boga. Nie jest ważne, czy jest to Chrystus, Jahwe, czy też Allah, ale to, że fanatyzm połączony z fundamentalizmem prowadzi do przemocy, śmierci i rozpacz.

Fundamentalizm islamski

Obserwowany w ostatnich latach kryzys tożsamości w społeczeństwach muzułmańskich, związany m.in. z pewnym zagubieniem powstałym na skutek nie nadążania za zbyt szybkim unowocześnieniem niektórych państw arabskich, czy załamaniem się tzw. doktryny socjalizmu arabskiego, doprowadził do powrotu do „kultury i wiary przodków”. Sytuacja ta istotnie wpłynęła na rozwój fundamentalizmu islamskiego, przyczyniając się jednocześnie do wzrostu liczby i znaczenia ekstremistycznych ugrupowań islamskich, nie zawsze stosujących przemoc, w przeciwieństwie do tego jak się powszechnie uważa..

Istnieją pewne stereotypy, powstające na podstawie często nierzetelnych informacji przedstawianych w mediach, jakoby sam islam był zły z natury. Określanie sytuacji, z jaką mamy do czynienia w ostatnich latach, wojną islamu z chrześcijaństwem i innymi religiami, mija się z prawdą, gdyż konflikty z kulturą Zachodu rodzą się nie w prawdziwym islamie, ale w jego wynaturzonej, ekstremalnej i fanatycznej postaci¹².

Radykalny fundamentalizm islamski uważa się powszechnie za najbardziej wojowniczy rodzaj fundamentalizmu. Często określany jest on jako największe zagrożenie dla współczesnego świata, stanowiące źródło terroryzmu, które należy zwalczać wszelkimi sposobami. Samobójcze zamachy terrorystów islamskich utrwalały te stereotypy i są jednym z najbardziej charakterystycznych przejawów islamskiego terroryzmu, nie-

¹¹ E. Pace, P. Stefani, *op. cit.*, s. 23.

¹² R. Ziemkiewicz: *Wrogowie wolnego świata*, „Wprost” z 13.09.2001 r., s. 13.

zrozumiałym dla ludzi Zachodu. Utrwalają obraz islamu jako religii gardzącej ludzkim życiem. Wywołują panikę, która nakręca z kolei spiralę nienawiści i przemocy¹³.

Według Encyklopedii Powszechnej fundamentalizm islamski oznacza tradycjonalizm muzułmański, przeciwstawiający się tendencjom reformatorskim w islamie; dążenie oparcia państwa na zasadach prawa koranicznego (*szariat*), połączenie hasła sprawiedliwości społecznej z odwoływaniem się do religijnych wartości i symboli¹⁴.

Fundamentalizm islamski, jak podaje encyklopedia internetowa „Wiem”, to rodzaj fundamentalizmu religijnego, występującego w wielu krajach muzułmańskich. Cechuje go uznawanie prymatu czynnika religijnego nad życiem świeckim, dążenie do utworzenia państwa islamskiego, oparcia prawa na Koranie, eliminacji wpływów nieislamskich, zwalczanie prób modernizacji islamu przez współwyznawców¹⁵.

Jak pokazują powyższe definicje fundamentalizm islamski to dążenie do dominacji prawa koranicznego nad prawem świeckim. Niektórzy definiują fundamentalizm islamski, jako tradycję zredukowaną do antymodernistycznej ideologii żądnej władzy¹⁶.

Dla wielu muzułmanów, którzy coraz liczniej zwracają się ku islamowi, jako religii stanowiącej w nim źródło tożsamości, sensu i stabilizacji, prawomocności, rozwoju, siły i nadziei¹⁷, odrodzenie islamu to wysiłek, jaki oni podejmują w celu realizacji tego celu. Islamski fundamentalizm, który jest pojmowany potocznie, jako polityczne wydanie islamu, to jeden ze składników szerokiego ożywienia idei, zwyczajów i retoryki islamu oraz powszechnego nawrotu do religii. Islamski fundamentalizm to zarówno polityka, jak i religia.

Michael Bonner w swej książce *Jihad in Islamic History*, dowodzi, iż rozumienie pojęcia „*dżihad*” nieustannie się zmieniało w historii państw islamskich¹⁸. Wczesne sukcesy islamu wynikały ze stworzenia przez indywidualistycznych arabskich koczowników wspólnoty opartej na wierze w Boga, a jednym z filarów tej „wczesnej (mekkańskiej) wspólnoty była troska o ubogich i upośledzonych”. We współczesnych państwach islamskich opieka państwowych instytucji nad potrzebującymi prawie nie istnieje. Poza nielicznymi wyjątkami zarówno muzułmańskie elity, jak i ekstremiści nie wyznają poglądu, że państwo ponosi odpowiedzialność za społeczeństwo obywatelskie i za ubogich. Tymczasem większość zwykłych muzułmanów uważa islam za religię, dla której troska o los biednych ludzi jest czymś podstawowym.

Fundamentalizm nie jest protestem przeciwko biedzie, a ludzie nie zostają fundamentalistami dlatego, że brakuje im środków do życia. Co więcej fundamentalizm islamski nie oznacza literalnego rozumienia pism religijnych. To zespół przekonań, które wciągają nowoczesną władzę polityczną w obszar religijny i jednocześnie proponują religijne podejście do władzy politycznej. Fundamentalizm żąda władzy w zamian za zmu-

¹³ A. Rashid, *Dżihad – następna fala. Nowe strategie terrorystów*, Europa - Tygodnik idei Dziennika, Nr 226 z 02.08.2008r., s. 11.

¹⁴ *Encyklopedia...*, *op.cit.* s.115.

¹⁵ Wielka Internetowa Encyklopedia Multimedialna „Wiem”, www.onet.pl

¹⁶ J. G. Jansen, *Podwójna natura fundamentalizmu islamskiego*, Libron s.c., Kraków 2005, s. 20.

¹⁷ S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie „Muza” S.A., Warszawa 2007, s. 173.

¹⁸ M. Bonner, *Jihad In Islamic History. Doctrines and Practice*, Princeton University Press, New York 2006.

szenie rodzaju ludzkiego do przestrzegania nakazów boskich, a nawet pragnie przyspieszyć nadejście Królestwa Bożego¹⁹.

Fundamentalizm jest m.in. wyrazem buntu części społeczeństw islamskich przeciwko wszechobecnym zachodnim wartościom i wzorcom. Niektóre radykalne odłamy fundamentalizmu islamskiego nie są przy tym wolne od idei totalitarnych, a do realizacji swych celów wykorzystują właśnie terroryzm. Terroryzm islamski motywowany względami religijnymi oparty jest na zupełnie innym systemie wartości niż ten dominujący jeszcze do niedawna. W przeciwieństwie do „świeckich” terrorystów, fundamentaliści islamscy w znacznie mniejszym stopniu kierują się względami politycznymi. Dążą oni przede wszystkim do zburzenia zachodnich systemów politycznych i wzorców kulturowych, a nie jak terroryści „polityczni” do zmiany stosunków politycznych (z wyjątkiem grup o zabarwieniu anarchistycznym). Sam akt terroru jest według fundamentalistów islamskich wypełnieniem obowiązku religijnego i obroną przed sekularyzacją ze strony świata zachodniego.

Według skrajnych ideologów tego ruchu, Zachód uznawany jest za bezbożny i zagrażający islamowi, dlatego też należy zwalczać go również przy użyciu siły. Obiektem szczególnej wrogości ze strony radykalnych fundamentalistów są Stany Zjednoczone utożsamiane jako centrum „pogaństwa i bezbożności” świata zachodniego.

Podstawowym pytaniem, często zadawanym przez bardziej fundamentalistycznie nastawionych krytyków współczesnej zachodniej cywilizacji, jest kwestia, czy Zachód - wiecznie „rozdwójony w sobie”, relatywizujący własne założenia i idee - będzie w stanie przetrwać w starciu choćby z islamem, który takich wątpliwości nie ma. Szahaj zwraca uwagę, że tego typu krytyka i związane z nią postulaty utwardzenia postawy Zachodu lekceważą istotną cechę zachodniej kultury i świadomości: „Musimy sobie uświadomić, iż zmiany kulturowe działają na zasadzie zapadki, co oznacza, że raz osiągnięty poziom świadomości nie może zostać zignorowany, słowem nie można się cofnąć w myśleniu, gdy w naszej świadomości nastąpiły już trwałe zmiany. Choćbyśmy na setki sposobów podtrzymywali się w przekonaniu, że posiadamy uniwersalny patent na znajomość Prawdy czy Dobra, nie usuniemy wątpliwości, które sami zasialiśmy w sobie setkami lat autorefleksji i autokrytyki”²⁰.

Na rozwój fundamentalizmu islamskiego rzutuje także postrzeganie przez świat muzułmański konfliktu izraelsko-palestyńskiego. Jest on coraz częściej oceniany w kategoriach ideologiczno-religijnych i przedstawiany jako nakaz walki z judeochrześcijaństwem i zsekularyzowanym światem Zachodu.

Jak twierdzi Benny Morris, historyk izraelski, przedstawiciel prądu „nowej historii”, działania Hamasu i Hezbollahu przeciw Izraelowi są częścią ogólnoświatowej islamistycznej kampanii wymierzonej w Zachód. „Minimalnym celem islamistów jest usunięcie ze świata islamskiego wszelkiej obecności Zachodu i jego wpływów oraz likwidacja wszelkich śladów po zachodniej myśli i wartościach. Izrael jest w oczach arabskich islamistów najbardziej prowokującą i upokarzającą ze skutecznych zachodnich inwazji na ziemię islamu”²¹.

¹⁹ J. G. Jansen, *op. cit.*, s. 24.

²⁰ A. Szahaj, *Relatywizm i fundamentalizm*. Europa - Tygodnik idei Dziennika, Nr 121 z 26.07.2006r., s. 8.

²¹ B. Morris, *Wojna z islamizmem*. Europa - Tygodnik idei Dziennika, Nr 124 z 16.08.2006r. s. 7.

Elementem charakterystycznym dla terroryzmu islamskiego jest przeprowadzanie akcji terrorystycznych przez ochotników, terrorystów – samobójców detonujących umieszczone na sobie ładunki wybuchowe. Motywy swojego działania tłumaczą następującymi słowami: *Nie posiadamy takiej broni jak nieprzyjaciele. Nie mamy samolotów, rakiet, nie mamy nawet artylerii do walki ze złem. Najskuteczniejszym narzędziem w wyrażaniu szkód przy minimalnych stratach jest ten rodzaj operacji*²². Pomimo że Koran zabrania samobójstwa, ideolodzy grup islamskich przekonują, że poświęcenie własnego życia jest najbardziej zaszczytnym czynem, na jaki muzułmanin może się zdobyć w obronie własnej wiary i narodu. Twierdzą, że zamachy samobójcze to najskuteczniejsza strategia walki, ze względu na ogromne szkody przy minimalnych stratach własnych.

Terrorystycy samobójcy i ich duchowi mistrzowie precyzyjnie spełniają Nietzscheańską definicję ofiar czystego resentymetu. Nie wyznają własnego pozytywnego projektu - obojętnie, religijnego czy społecznego. Powoduje nimi agresja przeciwko wartościom i stylowi życia, które zatryumfowały w przestrzeni globalnej. Przeraża ich idea nieograniczonej autonomii jednostki, emancypacji kobiet, a także kojarzona z ekonomicznym rozwojem Zachodu sekularyzacja²³. Fundamentalisci islamscy uważają siebie za gorliwych, wiernych bojowników Allaha.

Koran oprócz zakazu samobójstwa, zakazuje także celowego zabijania wierzących. Nie jest to jednak przeszkodą, by jedni muzułmanie mordowali drugich. Jako przykład niech posłuży rok 1994, kiedy w Algierii terrorystyci z Muzułmańskiego Frontu Ocalenia dokonali zamachu, w którym zginęło ponad dwadzieścia tysięcy współwyznawców.

W latach 1992 – 1993 pojawiły się takie terrorystyczne na turystów w Egipcie. Miały one doprowadzić do osłabienia gospodarki egipskiej, która zależy głównie od turystyki. Ataki przeprowadzano na pojedynczych turystów, często na kobiety, ponieważ, jak uznano nie przestrzegały one norm islamskich, zwłaszcza w kwestii stroju.

Szczególny prym w ilości zamachów samobójczych obecnie wieździe Al-Kaida. Zamachy samobójcze są możliwe dzięki nowym metodom szkolenia i indoktrynacji w wykonaniu Al-Kaidy, jak również procederowi handlu narkotykami, który pozwala wypłacać rodzinom zamachowców gigantyczne zapomogi mające na celu ich utrzymanie. Dla Al-Kaidy dżihad jest coraz częściej tożsamy z zamachami samobójczymi. Nie jest dobrym dżihadystą ten, kto nie zabije siebie w akcie zabijania wielu innych ludzi²⁴. Jeszcze tragiczniejszy jest fakt, że terrorystyci nie oszczędzają także kobiet i dzieci. 6 listopada 2007 roku zamachowiec samobójca wysadził się w powietrze w Baghlan w północnym Afganistanie, zabijając 72 Afgańczyków, w tym 5 posłów do parlamentu i 59 dzieci. Afgańskie szkoły regularnie padają ofiarą ataków i ze względów bezpieczeństwa około 600 z 8500 zamknięto, odsyłając 300 tysięcy uczniów do domu. Dotychczas śmierć poniosło ponad 150 nauczycieli i uczniów.

Afgańscy talibowie i różnej maści ekstremiści założyli bazę w plemiennych regionach Pakistanu, w której przygotowują coraz groźniejsze zamachy samobójcze wymierzone w armię, wywiad i policję pakistańską i afgańską. Liczba samobójczych ataków

²² B. Hoffman, *Oblicza terroryzmu*, Bertelsmann Media Sp. Z o.o. Fakty, Warszawa 2001, s. 95.

²³ R. Krasowski, *Islamski fundamentalizm – najdłuższa droga do nowoczesności*. Europa - Tygodnik idei Dziennika, Nr 124 z 16.08.2006r. s. 2.

²⁴ A. Rashid, *op. cit.*, s. 11.

w Pakistanie wzrosła z 6 w 2006 roku do 56 rok później - zginęło 217 cywilów oraz 419 funkcjonariuszy i wojskowych, w tym jeden generał.

Najbardziej spektakularnym czynem pakistańskich talibów był zamach na Benazir Bhutto zamordowaną w Rawalpindi 27 grudnia 2007 roku, na 10 dni przed wyborami, w których zgodnie z prognozami jej partia miała wygrać. Wybory przełożono na 18 lutego 2008 roku i Pakistańska Partia Ludowa ostatecznie je wygrała, a następnie utworzyła rząd koalicyjny z partią Nawaza Sharifa. W pierwszych czterech miesiącach tego roku w Pakistanie doszło już do 19 zamachów samobójczych, z 274 ofiarami śmiertelnymi i setkami rannych²⁵.

Przedstawione przykłady tylko w niewielkim stopniu pokazują, jak agresywny potrafi być radykalny islamizm. Zaprezentowane zamachy to tylko pewne incydenty, o których pisze się i mówi bardzo rzadko. Najbardziej znane zamachy powszechnie prezentowane w mediach (zamach na World Trade Center, zamach na madryckie metro, zamachy w Londynie, czy wyspie Bali i wreszcie jeden z ostatnich głośnych zamachów na hotel Marriott w stolicy Pakistanu Islamabadzie) potwierdzają związek fundamentalizmu islamskiego z ideą radykalizmu prezentowaną przez ugrupowania terrorystyczne sięjące śmierć i zniszczenie.

Fundamentalizm żydowski

Zjawisko fundamentalizmu opartego na judaizmie jest mniej znane niż analogiczna ideologia wypływająca z islamu. Powodem tego może być fakt, że nie rości on sobie prawa do miana światopoglądu uniwersalistycznego. W odróżnieniu od fundamentalistów islamskich, o fundamentalistach żydowskich, których ideologia nie jest tak wojownicza, nie mówi się w kontekście terroryzmu. Można określić ich raczej mianem „kontestatorów rzeczywistości” współczesnego świata. W założeniu dotyczy tylko społeczeństwa żydowskiego, jednak jego zwolennicy wpływają na całą politykę bliskowschodnią i odgrywają znaczącą rolę w Stanach Zjednoczonych. Tak więc bycie fundamentalistą w wydaniu judaistycznym, oznacza potwierdzenie tożsamości etnicznej oraz domaganie się jej uznania i uwidocznienia na określonym terytorium.

W nowoczesnym judaizmie zaobserwować można różnorodność nurtów. Przede wszystkim istnieje judaizm ortodoksyjny, pretendujący do miana głównego nurtu religii judaistycznej, faktycznego strażnika tradycji. Życie Żydów ortodoksyjnych toczy się ściśle według przykazań Tory, która stanowi kodeks właściwego postępowania i która nie może być porzucona bez względu na okoliczności. Pozostając pod zwierzchnictwem rabina, nadzorującego praktyki religijne i czuwającego nad przełomowymi momentami życia Żydzi z diaspory wypracowali rozmaite wzorce religijnej organizacji wspólnoty²⁶.

Fundamentalizm żydowski opiera się na przekonaniu, że ortodoksyjny judaizm osnuty wokół przepisów Talmudu Babilońskiego, literatury talmudycznej i halachicznej powinien być jedyną podstawą działania Żyda. Integryści nie deprecjonują znaczenia Biblii (zwłaszcza Pięcioksięgu), jednak uważają, że można ją interpretować wyłącznie przez pryzmat wymienionych tekstów²⁷.

²⁵ A. Rashid, *op. cit.*, s. 12.

²⁶ *Religie świata. Encyklopedia Religii. Wydawnictwo LaRousse. Polska 2007*, s. 37.

²⁷ M. Moch, *Sen o potędze*, Tygodnik Powszechny, nr 24 (2814) z 15 czerwca 2003 r., s. 6-7.

Szczególne znaczenie fundamentalizmu polega na podsycaniu istniejących podziałów wewnątrz głęboko zróżnicowanego społeczeństwa, szczególnie w kwestii stosunku do religii oraz budowy państwa palestyńskiego. Początku współczesnego konfliktu między Żydami ortodoksyjnymi i „świeckimi” można by się doszukiwać w okresie kształtowania się państwowości Izraela, kiedy to ścierały się opcje państwa opartego na prawie żydowskim i państwa wzorowanego na modelu zachodnim.

Fundamentalisci żydowscy pochodzą głównie spośród fanatycznie religijnych ortodoksów, stanowiących ok. 20 proc. izraelskich Żydów, ale znajdują poparcie u większościowego judaizmu tradycyjnego. Środowiska żydowskich fundamentalistów są reprezentowane przez znaczące ugrupowania polityczne.

Przedstawicielami tendencji zachowawczych wśród Żydów są chasydzi, którzy przeciwko Izraelowi stosują przede wszystkim bierny opór, polegający m.in. na ostentacyjnym nieuznawaniu państwowych instytucji. Izoluja się od reszty społeczności żydowskiej, zarzucając jej odstępstwo od prawdziwej wiary, pozostawanie w grzechu oraz bałwochwalstwo. Starają się nie używać izraelskich pieniędzy, nigdy nie latają izraelskimi liniami El Al, a wydawane przez „syjonistyczną” pocztę znaczki nakleją na kopertach do góry nogami. Niektórzy nie modlą się nawet pod Ścianą Płaczu, gdyż „zawłaszczyli ją syjoniści”, a w pobliżu łopoczą biało-niebieskie izraelskie flagi. Wszyscy odrzucają świecki system szkolnictwa i politykę, uznając, że pobożny Żyd winien zajmować się jedynie studiowaniem Biblii, Talmudu i komentarzy²⁸.

Największy radykalizm prezentuje *Haredim*, ugrupowanie odrzucające wszelkie nowinki cywilizacyjne, posiadające swą polityczną reprezentację w *Ha'Torah* (aszkenazejczycy) i *Szas* (sefardziejczycy). Mniej radykalni Żydzi o nastawieniu narodowym są reprezentowani przez Narodową Partię Religijną. Ugrupowania te posiadają swych przedstawicieli w parlamencie izraelskim.

Fundamentalizm żydowski legitymizowany jest także przez konieczność obrony prawdziwej wiary pogłębiane przez poczucie szczególnej misji, jaką ma pełnić naród żydowski, jako naród wybrany przez samego Boga. Ponieważ posłannictwo to jest dane od Jahwe, to regułem judaizmu powinni się wszyscy podporządkować. Dlatego żydowscy fundamentalisci próbują narzucić swoje przekonania i zasady innym. Jednym z ich głównych przeciwników jest nawet samo państwo izraelskie, które nie dostatecznie wywiązuje się ze swoich religijnych powinności, a w wielu wręcz przypadkach postzegane jest jako pozostające w mocy szatana.

Ścieranie się w społeczeństwie izraelskim dwóch odmiennych stylów życia - fundamentalistycznego i wzorowanego na kulturze Zachodu - nie wywołuje poważniejszych konfliktów i napięć społecznych. Innym problemem jest natomiast zderzenie z fundamentalizmem islamskim, które powoduje konflikty zbrojne. Jednakże w tym obszarze można chyba raczej mówić o fundamentalizmie politycznym jedynie usprawiedliwianym poprzez religię.

Polityczna działalność fundamentalistów polega z jednej strony na próbach narzucenia przestrzegania wszystkich zasad religijnych Żydom zsekularyzowanym, z drugiej strony na forsowaniu twardego kursu wobec Palestyńczyków i popieraniu nieograniczono-

²⁸ P. Paziński, *Kapelusze i jarmułki*,
http://koden.omi.org.pl/biblioteka/I/IR/fundamentalizm_zydowski.html

nego osadnictwa żydowskiego na Zachodnim Brzegu Jordanu i w Strefie Gazy. Dla ortodoksyjnych wyznawców judaizmu sporny teren ma strategiczne znaczenie, choćby ze względu na znajdujące się tam groby patriarchów. Szczególnym zaś miejscem jest Jerozolima, która jest świętym miastem zarówno dla Żydów, jak również dla muzułmanów.

Pomimo, iż fundamentalizmu żydowskiego z założenia nie utożsamia się z terroryzmem, nie jest on całkowicie wolny od przemocy. Wzrost politycznych wpływów środowisk integrystycznych doprowadził kilkakrotnie do tragedii.

Jedno z najbardziej znanych ugrupowań o charakterze fundamentalistycznym Gusz Emunim (Blok Wiernych) utworzone w 1974 roku, swą główną bazę zlokalizowało wśród Żydów mieszkających na Zachodnim Brzegu Jordanu. W miarę narastania konfliktu wokół sporu o Grotę Patriarchów, organizacja urosła do roli samozwańczej straży obywatelskiej, która mściła się za arabskie ataki na osadników. Do największej eskalacji działań odwetowych doszło w 1980 roku, gdy kilku arabskich burmistrzów z Zachodniego Brzegu zostało okaleczonych w wyniku wybuchów samochodów-pułapek. Głównym celem ataków było okaleczenie ofiar zamachu, bez odbierania im życia, co miało ukazać izraelską potęgę²⁹.

W lutym 1994 r. osadnik żydowski Barukh Goldstein w czasie ramadanu zabił kilku muzułmanów zgromadzonych na modlitwie przy grobie patriarchów. Głównym motywem jego działania była chęć sprowokowania gwałtownej reakcji Palestyńczyków i zniweczenie negocjacji prowadzonych przez rząd izraelski i OWP.

W listopadzie 1995 r. Jigal Amir, po zakończeniu wielkiej manifestacji w Tel Awiwie zorganizowanej dla poparcia polityki prowadzenia negocjacji z OWP, zastrzelił premiera Icchaka Rabina. Czyn swój tłumaczył obecną w tradycji żydowskiej regułą usprawiedliwiającą zabójstwo *rodefa* i *mossera*, zdrajcy i prześladowcy, który naraża na niebezpieczeństwo życie innych Żydów. Zabicie Rabina, oskarżanego o to, że przez odstąpienie ziemi Palestyńczykom ośmielił się przerwać proces odkupienia (*tikun*), było według Amira konieczne, aby skłonić Izraela do opamiętania się³⁰.

Fundamentalizm chrześcijański

Jak już wcześniej wspomniano fundamentalizm narodził się w amerykańskim świecie protestanckim jako pewien nurt teologiczny, przeciwstawny tendencjom teologii liberalnej, które już wcześniej pojawiły w Europie, a dotyczyły sposobu interpretacji Biblii. Dla teologów liberalnych najważniejsze było oczyszczenie tekstu świętego z mitologii i uwarunkowań historycznych, jakie się w nich utrwały przy wykorzystaniu wszelkich dostępnych narzędzi krytycznych używanych w nowożytnych naukach humanistycznych. Tymczasem teologowie konserwatywni silnie przeciwstawiali się tej tendencji, ponieważ według ich opinii - nauka nowożytna doprowadzi do wypaczenia czystości prawdy zawartej w świętej księdze³¹.

Fundamentalizm protestancki w wydaniu współczesnym uzyskał znaczącą pozycję w późnych latach 70., gdy liczne przemiany społeczne (radikalizm studencki, prote-

²⁹ E. Sprinzak, *Three models of religious Violence: The case of Jewish fundamentalism in Israel* [w]: M.E. Marthy, R.S. Appleby (red.) *Fundamentalisms and the State*, Chicago: University of Chicago Press, 1993, s.473.

³⁰ E. Pace, P. Stefani, *op. cit.*, s. 111-112.

³¹ *Ibidem*, s. 31

sty przeciwko wojnie w Wietnamie, wyzwolenie seksualne, rosnący egalitaryzm w stosunkach pomiędzy płciami, tolerancja wobec homoseksualizmu) wywierały coraz większy nacisk na jego zwolenników, a nowe formy organizacji politycznej i metod prowadzenia kampanii skłoniły ich do ponownego przystąpienia do walki. Wzrósł dynamizm organizacji fundamentalistycznych: otwierają seminaria, szkoły wyznaniowe, a nade wszystko inwestują własne energie i zasoby finansowe w tworzenie sieci rozgłośni radiowych, a następnie telewizyjnych. W latach siedemdziesiątych organizowano kampanie przeciwko aborcji, pornografii, homoseksualizmowi oraz w ogóle przeciw nowym prądom kulturowym i politycznym, które umocniły się w czasie i po 1968 r.

Wielce charakterystycznym przykładem dążenia fundamentalistów chrześcijańskich do propagowania odnowy moralnej był moment, w którym ruchy ultrakonserwatywne wywodzące się z różnych środowisk religijnych (chrześcijańskich lub żydowskich) zaczęły mówić jednym głosem w kwestiach dotyczących celów i form wspólnego działania. Jeden z najbardziej znanych liderów fundamentalizmu ewangelicznego, Patrick Buchanan, ogłosił podczas narodowej konwencji Partii Republikańskiej w 1992 r., rozpoczęcie „wojny w obronie duszy Ameryki”. Mobilizacja protestantów w połączeniu z tradycjonalistycznymi katolikami i ultraortodoksyjnymi Żydami poszerzyła front opozycji kulturalnej i politycznej przeciwko świeckiemu humanizmowi. Od tego momentu dla właściwego zdefiniowania tego złożonego frontu, zarówno w prasie, jak i w tekstach naukowych coraz częściej mówiło się o nowej prawicy chrześcijańskiej³². W porównaniu z pierwotnym fundamentalizmem ruchy te zaczęły korzystać z wszystkich nowoczesnych środków mobilizacji i pozyskiwania przychylności ludzi, wyraźnie przekraczając utrzymywane początkowo granice między działalnością religijną a bezpośrednim działaniem politycznym.

Zarówno w kwestiach ogólnych, jak i szczegółowych program fundamentalizmu w Stanach Zjednoczonych bardzo przypomina założenia fundamentalistów islamskich. Przedstawiciele religijnej prawicy chcą przede wszystkim przywrócenia publicznego prymatu swej kultury oraz usunięcia przeszkód utrudniających przekaz owej kultury ich dzieciom.

Odrębnym zagadnieniem, niezwykle istotnym dla propagowania przemocy dla osiągnięcia założonych celów, jest powiązanie poglądów fundamentalistycznych z poglądami rasistowskimi, antysemitystycznymi, a często także faszystowskimi. Prowadzi to do powstawania organizacji, której zasady działania opierają się na połączeniu rasizmu, antysemityzmu i wywrotowości znajdujących usprawiedliwienie i legitymizację na gruncie teologicznym. Przywódcy poszczególnych ugrupowań są bardzo często duchownymi (założyciel i „generał” Milicji Michigan to pastor Norma Olson, przywódca Narodów Aryjskich z siedzibą w Idaho to wielebny Richard Girnt Butle, a Ku-Klux-Klanu pastor Thom Robb), którzy poprzez nadanie swoim organizacjom charakteru religijnego wspierają i usprawiedliwiają przemoc³³. Grupy te, wchodzące w skład ekstremistycznych organizacji białych suprematystów, nie uznają żadnych politycznych, moralnych czy praktycznych względów, które powstrzymują większość innych ugrupowań o charakterze terrorystycznym przed powodowaniem masowej śmierci lub zniszczenia. Podobnie jak motywowane religią ugrupowania islamskich szyitów czy mesjanistycznych żydowskich fanatyków przekształcają abstrakcyjne polityczne ideologie i cele w imperatyw religijny.

³² Ibidem, s. 41

³³ B. Hoffman, *op. cit.*, s. 110.

W ich przekonaniu przemoc jest sankcjonowana, gdyż pochodzi z boskiego rozkazu, a zabijanie „niewiernych” staje się aktem sakramentalnym.

Najbardziej znanym przykładem użycia przemocy dla uzyskania określonego efektu propagandowego przez białych suprematystów, jest wysadzenie budynku biura federalnego w Oklahoma City w kwietniu 1995 roku, którego dokonał członek organizacji Chrześcijańskich Patriotów, Timothy McVeigh. Atak ten uświadomił rządowi Stanów Zjednoczonych, jak niebezpieczne może być połączenie ideologii fundamentalistycznej z poglądami anarchistycznymi. Świadczą o tym motywy działania członków tej organizacji, dla których głównym pretekstem działania miała być wrogość wobec rządu oraz próba przeciwstawienia się dążeniom rządu do przejęcia prywatnej broni i wprowadzenia zakazu jej używania.

W 1986 roku doszło do spotkania przedstawicieli ugrupowań Narodów Aryjskich z Idaho, którzy uknuli spisek obalenia siłą rządu federalnego i stworzenia w Stanach Zjednoczonych osobnego narodu aryjskiego. Cele swoje mieli oni zrealizować poprzez mordowanie urzędników federalnych, polityków i Żydów, a także podkładać bomby i zatruciwać miejskie ujęcia wody³⁴. Dowodem na potwierdzenie tych dążeń było zgromadzenie znacznych ilości cyjanku, który miał posłużyć do zatrucia zbiorników w Chicago i Waszyngtonie³⁵.

Jednym z przykładów połączenia religii i nienawiści jest działalność grupy aktywistów Chrześcijańskich Patriotów, znanej jako Kapłaństwo Pinchasa. Ich samowolna misja polega na narzuceniu tego, co uważają za „prawo Boże” na ziemi (wymuszenie zakazu małżeństw międzyrasowych, homoseksualizmu, aborcji, likwidacja federalnego systemu bankowego) wszelkimi możliwymi sposobami^{36,37}.

Wyznawane przez ruch Chrześcijańskich Patriotów wrogość do rządu, agresywny rasizm i ostry antysemityzm nie ograniczają się jedynie do Stanów Zjednoczonych. Brytyjska rasistowska organizacja Combat 18, której założycielem jest Amerykanin Herold Covington, otwarcie naśladuje amerykańskie milicje i nawołuje do ataków na policję i inne symbole władzy. Organizacje o podobnym charakterze powstały prawdopodobnie także w Australii³⁸.

Podsumowanie

„Fundamentalizm” jest bardzo szerokim pojęciem, które można odnieść do wszystkich przypadków, gdzie pojawiają się ruchy religijne, kontestujące u samych korzeni prawowitość nowoczesnych systemów społecznych, a szczególnie nowoczesną formę funkcjonowania państw narodowych. Ruchy te proponują z reguły ten sam fundamentalny temat, choć wychodzą z bardzo różnych przesłanek teologicznych lub religijnych i przyjmują odmienne strategie działania kolektywnego. Prowadzą one swoją walkę z ustanowionymi władzami na rozmaite sposoby, w zależności od warunków, w jakich się znajdują, od więzi środowiskowych, charakteryzujących społeczeństwo,

³⁴ R. Bowers, *White Radicals Charged with Sedition*, Arkansas Gazette z 25 kwietnia 1987.

³⁵ J. M. Melnachak, *A Chronicle of Hate: A Brief History of the Radical Right in America* [w] *Terrorism, Violence and Insurgency Report*, vol.6, no.4 (bez daty), s.41-42.

³⁶ J. Brooke, *Arrests Add to Idaho's Reputation as a Magnet for Supremacists*, New York Times z 27 października 1996.

³⁷ L.J. Ross, *Using the Bible to Justify Killing*, Baltimore Sun z 8 sierpnia 1994.

³⁸ B. Hoffman, *op. cit.*, s. 116.

w którym działają, oraz od środków materialnych, organizacyjnych i symbolicznych, jakie udaje im się zmobilizować stosownie do możliwości. W większości przypadków ruchy te akcentują sprawę relacji między religią a polityką, domagając się, by pierwsza miała prawo do wyznaczania granic drugiej. Tej ostatniej dają absolutną legitymizację, jeśli opiera się sacrum, jednak nowoczesne państwa narodowe z definicji taką legitymizację wykluczyły ze swego horyzontu znaczeniowego.

Jak zostało wcześniej pokazane, ruchy fundamentalistyczne często rodzą się w samym sercu przesadnie nowoczesnego społeczeństwa, za jakie może być uważane społeczeństwo amerykańskie, jak również wśród społeczeństw, które często nie mają do czynienia ani z rządami demokratycznymi, ani ze społeczeństwami technologicznie i ekonomicznie zaawansowanymi (islamskie ruchy radykalne).

Ruchy radykalne chcą prowadzić głośną rdyskusję nad kryzysem nowoczesnego społeczeństwa, jego wyraźną obojętnością wobec Boga i ostatecznych wartości. Państwa nie pozwalające ukazać się wartościom, które są uważane z kolei za centralne w tożsamości jakiegoś ludu lub grupy etnicznej, stają się celem opozycji politycznej ruchów fundamentalistycznych. Kiedy te wartości nie znajdują miejsca w sferze publicznej, napięcie musi rosnąć i grozi niebezpieczeństwo złamania reguł gry politycznej. Prawdziwą słabością fundamentalizmu jest, paradoksalnie, to, co uznaje on jak swój mocny punkt: możliwość integralnego przełożenia projektu religijnego na projekt polityczny bez żadnego elementu pośredniego. W ten sposób religia nieuchronnie ulega spłyceciu, staje się narzędziem polityki oraz do takiego wymiaru zostaje sprowadzona i takiej wewnętrznej logice podporządkowana. Upór, z jakim mnisi-wojownicy, wyłaniający się z różnych religii, starają się zrealizować swój projekt, jest cnotą, która szybko przeradza się w tyranie. Ponadto ruchy radykalne walcząc z użyciem przemocy i terroru dla udowodnienia wyższości swoich racji, prowadzą do powstania napięcia między głoszeniem wartości uniwersalnych a łamaniem elementarnych reguł poszanowania praw ludzkich.

FUNDAMENTALISM AS THE TERRORISTS' ACTIVITY DETERMINANT

Summary

In the area of different religion there are conservative and traditional components. They lead to phenomenon which is described as the fundamentalism. In the article the problem of fundamentalism and its influence on the terrorists' activity was presented. The author describes three kinds of terrorism: jewish, islamic and christian. He presents selected examples of terrorists attack as a result violence and religion connection and shows that closely connection of religion with politics causes distortion in the religion.